زنجیره باسەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری 2

## مەنسور حیکمەت

◙ لەپێناوی داکۆکی کردن لەخواستی سەربەخۆیی کوردستانی عێراقدا

◙ فیدراڵیزم شیعارێکی کۆنەپەرستانەیە

◙ ئەبێ قەومیەت مەسەلەیەکی شەخسی بێت

لەبلاوکراوەکانی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق / 2006

www.wpiraq.net

**مەنسور حیکمەت**

## ◙ لەپێناوی داکۆکی کردن لەخواستی سەربەخۆیی کوردستانی عێراقدا

## ◙ فیدراڵیزم شیعارێکی کۆنەپەرستانەیە

## ◙ ئەبێ قەومیەت مەسەلەیەکی شەخسی بێت

وەرگێرانی : سەعید ئەحمەد

وەرگێرانی : جمال محسن

مۆنتاژ : نوری بەشیر

0044 796 0669 896

n.bashir3@ukonline.co.uk

# لەپێناوی داكۆكی كردن لە خواستی سەربەخۆیی كوردستانی عێراقدا

## خستنەڕووی بەرایی باسەكە

### هێزی سێیەم، هێزی یەكەم

ئەمڕۆ لە كوردستانی عێراقدا قسە لە زەرووڕەتی سەرهەڵدانی هێزێكی سێیەم ئەكرێت. ئیفلاسی سیاسیو بێئاسۆیی دوو ڕەوتە سەرەكییەكەی ناسیۆنالیزمی كورد لەعێراقدا، یەكێتی نیشتمانیو پارتی دیموكرات، بۆ جەماوەری فراوانی خەڵك ئاشكرا بووەو نسیبی ئەوان چ لە "دەوڵەت"و چ دواتر لەشەڕی دەسەڵاتی ئەم حیزبانەدا جگە لەهەژاریو بێبەشیو نائاسودەییو بێمافی شتێكی تر نەبووە. لەڕوانگەی زۆرێك لە خەڵكەوە، وە تەنانەت لە ڕوانگەی خودی دوو حزبە ناسیۆنالیستییە سەرەكییەكەوە، هەرئێستا هێزێكی سێیەم لەمەیداندایە، ئەویش حزبی كۆمۆنیستی كرێكاریی عێراقە.

بەڵام عیبارەتی هێزیِ سێیەم دەتوانێ ڕێلێونكەر بێت. ئەم وەسفە بۆ حزبی لیبراڵ-دیموكراتی بریتانیا یان ڕەوتی راس پرو لە ئەمریكا گونجاوە. بەڵام لەكوردستانی عێراقدا هەلومەرجێكی پەرلەمانیی وەیان كۆمەڵگایەكی سەقامگیرو نۆرماڵی پلۆرالیستی بەرقەرار نییە.

بەدەست بهێنیت کە جەماوەری کوردستان خەیاڵیان مورتاح بێت‌و هەتا بتوانیت وەڵامی ناسیۆنالیستە کوردەکان بدەیتەوە، ئەبێ مەسەلەکە بدەیتە دەست جەماوەر خۆی. لە ڕاستیدا لەو باوەڕەدام کە جەماوەری کوردستان، سەرباری ئەم مێژووەی، لە ڕیفراندۆمێکی ئازادانەدا دەنگ بە جیابوونەوە نادات. ئەمە هەڵسەنگاندنی شەخسی خۆمە. مەسەلەکە ئێستا بەمجۆرەیە. هەتا سەرباری ئەو وەزعە تراژیدیە، ئەمە بەدەر لەوەی حکومەتێکی ئازادیخواز دەسەڵات بگرێتە دەست لە ئێران کە جەماوەر نوێنەرایەتی بکرێت تیایداو شورای سنە هەمان ئەو سەلاحیەتانەی هەبێت کە شارێکی تر هەیەتی.

**وەرگێرانی : جمال محسن**





هێزی سێیەم قەرار نیە بەشێك لە کورسیەکانی ئەم یان ئەو پەرلەمان لە دەستی دووانەکەی تر دەربێنێ. مەسەلەکە لەسەر گۆڕینی نیزامێکی دوو حزبی نیە بۆ نیزامێکی فرە حزبی. کوردستانی عێراق کۆمەڵگایەکە کە مەوقعییەتێکی ناجێگیرو گوزاری هەیە. کۆمەڵێك ڕووداوی گرنگ چاوەڕێی ئەم کۆمەڵگایەو ئەم خەڵکە دەکات کە سەرتاپای ئەم دیمەنە بەخێرایی تێك‌وپێك دەدات. خەباتێك کە لەنێوان هێزە سیاسیەکان لەئارادایە خەباتێکە لەسەر ئەم داهاتووە. لەسەر وەڵامێکە کە بە هەلومەرجی نادیاری ئەمڕۆ دەدرێتەوەو ڕێگایەك کە دەخرێتە بەردەم خەڵکی. لەگەڵ هەر ئایندەیەکدا، لەبنەڕەتدا تەنها یەك هێز سەرئەکەوێ‌و لەگەڵ سەرکەوتنی هەر هێزێکیشدا تەنها یەك ئایندە دێتە ئاراوە. هێزی سێیەم یان دەبێ ببێتە هێزی یەکەم، یان ببێتە تەماشاکەری ئەوەی کە چارەنووسی کوردستانی عێراق، لانی کەم لەم دەورەیەدا، بۆرژواکان دیاری بکەن. ڕووی مەسەلەکە بۆ حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق ئەمەیە. حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق دەبێ ڕێگای دەرباز بوون لە بارودۆخی ئەمڕۆ نیشان بدات‌و هێزی خەڵکی‌و لەسەروویانەوە چینی کرێکار بۆ وەدیهێنانی جۆش بدات.

## دوو گرێی سەرەکی

هەلومەرجی ناسك‌و ترسناکی ئەمڕۆی کوردستانی عێراق لە بناغەوە دەرەنجامی دوو واقعییەتی سەرەکیە. یەکەم، مەسەلەی کورد، وەکو مەسەلەیەکی میللی چارەسەر نەکراو نەتەنها لە عێراقدا بەڵکو لە تێکڕای ناوچەکەدا، وە دووەمیش، شەڕی عێراق‌و ئەمریکاو بەدوای ئەویشدا نادیار بوونی جێ‌وشوێنی حقوقی– سیاسی‌و ناسنامەی وڵاتی کوردستانی عێراق. ئەم دوو گرفتە لەکوردستانی ئەمڕۆدا بەجۆرێك پێکەوە گرێیان خواردووە کە لێك جیاناکرێنەوە. هەربۆیە وەڵامێك دەتوانێ کارسازو واقعی بێت کە لە هەمان کاتدا وەڵامی هەردوو گرفتەکە بداتەوە. بەبڕوای من، لە هەلومەرجی ئەمڕۆدا، خواستی کردنی کوردستانی عێراق بە وڵاتێکی سەربەخۆ دەبێ یەکێك بێت لە خاڵە میحوەریەکانی پلاتفۆرمی سیاسی کۆمۆنیزمی کرێکاری. تەنها ئەم خواستە وەڵامی مەسەلەی میللی‌و نادیاریی سیاسی‌و ئیداریی ئەمڕۆی کوردستانی پێیە. تەنها ئەم خواستە دەتوانێ لە جەرگەی ئەم بێسەروسامانی‌و داڕوخانە ئابووری‌و کۆمەڵایەتیەدا، ئاسۆیەکی ئەقڵانی بۆ دەرباز بوون لەم هەلومەرجە بخاتە بەردەم خەڵکی کوردستان. وە تەنها ئەم شیعارە ئیمکانی ئەوە ئەبەخشێ کە کۆمۆنیزمی کرێکاری ڕەوتە ناسیۆنالیستیەکان لەنێو خەڵکیدا تەریك بکاتەوەو، وەکو هێزی یەکەم دەربکەوێ‌و بەرنامەی کرێکاری‌و سۆسیالیستیی خۆی بکاتە بەهێزترین ئەلتەرنەتیڤ لەگشت کۆمەڵگادا. مەبەستی من لەم نووسینە کورتەدا خستنەڕووی ئەم باسەو چوونەسەر هەندێ لە لایەنە گرنگەکانێتی.

ماف خۆیەتی دەوڵەتی خۆی درووست بکات. مەسەلەکە هەرگیز بەوجۆرە نەبووە. هەروەك چۆن ئێمە بڕیار نادەین دینەکان ماف خۆیانە دەوڵەتی خۆیان هەبێت، ئێمە بڕیاری ئەوەش بۆ تەواوی میللەتەکان نادەین. لە بنەڕەتدا دەوڵەت نە بە مانای نەتەوە،و نە میللەتەو نە دین، بگرە ئەوە یەکێتی هەڵبژێردرەوای ئینسانەکانە. هەربۆیە هەر کۆمەڵەیەك بیانەوێ پێکەوە بژین ئەبێت بتوانن پێکەوە بژین. تێزی میللەتو نەتەوە لە پێناسەکردنی دەوڵەت بەو مانایەی ئەوە دەوڵەتی ئێرانیەکانەو ئەوە دەوڵەتی لوڕیەکانو...هتد بە بڕوای من مەسەلەیەکی کۆنەپەرستانەو دواکەوتووانەیە.

هەمیشە ووتوومانە ئەوەندەی تایبەت بە کوردستانە ئەوە مەسەلەیەکی نەتەوەییەو هەیە. بەهەمان شێوەی مەسەلەی فەلەستین کە مەسەلەیەکی نەتەوەییەو هەیە. لەکاتێکدا باسك مەسەلەیەکی نەتەوەیی نیە. لەگەڵ هەموو ئەو کاری تەقاندنەوانەی باسکیەکان لە باکوری ئیسپانیا پێی هەڵئەستن، مەسەلەی باسك مەسەلەیەکی نەتەوەیی نیە. بەڵام مەسەلەی فەلەستین مەسەلەیەکی نەتەوەییەو وەڵامی ئەوێت. مەسەلەی کوردستان مەسەلەیەکی نەتەوەییەو وەڵامی ئەوێت. بەڵام ئەمە بەو مانایە نیە کە مەسەلەی خوراسان پێویستی بە وەڵامە. لەوێ کێشەیەکمان نیە. بەس ئەگەر بزووتنەوەیەکی دەمارگیر لەهەردوولا پێك بێتو 50 ساڵ تەزویر بکەنو یەکتر بجولێننو خوێن بڕێژن، وە پاڵ بە خەڵکەوە بنێن یەکتر بخنکێننو مەسەلەیەکی نەتەوەیی لە لورستانیش بێتە بوون، ئەو کات ئیتر ئەبێ بەپێی هەمان سیاسەت مامەڵەی لوڕستانیش بکەین. بەڵام ئێستا سیاسەتو ڕێگەچارەمان بۆ کوردستان چیە؟ چارە هەڵبژاردنی پێکەوەژیانی ئیختیاریە. ئەبێ ڕیفراندۆم بخەینە بەردەست تاکو جەماوەر بزانێت کە ئەوە ئەوە بڕیار ئەدات، بەڵام ئەتوانین پێشنیاری ئەوە بکەین کە بمێنێتەوەو نەڕوات، گەر سیستمی شورایی بێ کە دەسەڵات بەدەست گەڕەکەکانە، دەسەڵات بەدەست هەر یەك لە تاکەکانی کۆمەڵگایە. ئەو کات پێچەوانەییەك نیە. ئێمە جیابوونەوە ناخەینە بەردەم. ئێمە بڕیار لەسەر ماف ڕیفراندۆم ئەدەین. ڕیفراندۆم بۆ جیابوونەوەی کوردستان، بە هۆی بوونی جەلادەکانی حکومەتە ئیسلامیو شاهەنشاییەکان لە کوردستان، وە بەهۆی بێبەشبوونی خەڵك لە مافە بنەڕەتیەکانیان، وە بەهۆی میلیتاریزەکردنی بەشێکی هەمان وولات لەسەر دەستی حکومەتی هەمان وولاتو بۆمبارانکردن بە هاوەنو ڕومانە، مەسەلەیەکی چارەهەڵنەگرە. تۆ وە بۆ ئەوەی ئەو بڕوایە





## مەسەلەی کورد

مەسەلەی کورد یەکێکە لە گرنگترین مەسەلە میللیە چارەسەر نەکراوەکان لە جیهانی ئەمڕۆدا. خەسڵەتی ناوچەیی ئەم مەسەلەیەو لەنێودا بوونی پێی سێ دەوڵەتی ئێرانو عێراقو تورکیا، یەکەم، بەرجەستەییو گیان سەختیەکی تایبەتیی بەخشیوەتە مەسەلەی کورد، وە دووەم چارەسەر کردنی ئەم مەسەلەیەی تەنانەت لەچوارچێوەی هەریەکێك لەو وڵاتانەشدا زۆر دژوارو ئاڵۆز کردووە. ناوەڕۆکی عملیی مەسەلەی کورد لە هەرسێ وڵاتەکەدا ڕێك وەکو یەك نیە. مەوداو ئەبعادی ستەمی میللی، جێوشوێنی حقوقیی خەڵکی کوردستان لەچوارچێوەی هەر وڵاتەو پەیوەندی ئەوان لەگەڵ باقی خەڵکی وڵاتداو لەگەڵ دەوڵەتی مەرکەزیدا، هەلومەرجی سیاسیو ئابووری کوردستان، جۆری ڕژێمە سیاسیەکانو ...تاد لە هەریەکێك لەم سێ وڵاتەدا تایبەتمەندی خۆی هەیە. لەم نووسینە کورتەدا دەرفەتی ئەوەمان نیە بچینە سەر باسی جیاوازیە گرنگەکانی نێوان لایەنە جیاجیاکانی مەسەلەی کورد لەم سێ وڵاتەدا. لەبارەی عێراقەوە دەبێ ئاماژە بۆ چەند خاڵێك بکرێت. لە عێراقدا ستەمی میللیو جێوشوێنی ژێردەستەی خەڵکی کوردستان مەسەلەیەکی سروشتیو ڕەسمیە. ناسنامەی قەومیی کورد لە یاساکانی عێراقدا نەك تەنها حاشای لێناکرێ، بەڵکو وەکو یەکێك لە پایەکانی کۆمەڵگای عێراق بەڕەسمی دەناسرێ. بەڵام ئەم بەڕەسمی ناسینە لە وڵاتێکدا کە بەڕەسمیو ئاشکرا وەکو وڵاتێکی عەرەبیو بە بەشێك لە جیهانی فراوانتری "عەرەب" پێناسە دەکرێت، هاوتایە لەگەڵ پێناسەکردنی کورد وەکو ئینتمایەکی میللی پلە دووەمو هەمیشەیی کردنو ئیجباری کردنی ئەم جێوشوێنە پلە دووە بۆ کەسانێك کە وەکو "کورد" لەدایك دەبن. کورد بەپێی پێناسە لەعێراقدا هاووڵاتی پلە دووە. تەنانەت بەپێچەوانەی تورکیاوە، کە تیایدا ناسنامەی قەومیی کورد لەبنەڕەتەوە حاشای لێدەکرێو ئەتباعی وڵات بەپێی پێناسە بەتورك دەژمێردرێن، لەعێراقدا، بۆ کەسێك کە مۆری "کورد" لەنێوچەوانی دراوە، تەنانەت ڕێگاچارەیەکی فەردیش لەدەست ئەم ژێردەستەییە قەومیە لەئارادا نیە. "کورد"ێك لە تورکیادا ناچارە ببێتە "تورك"، بەڵام لە عێراقدا، تەنانەت ئەگەر بشیەوێ ناتوانێ ببێتە "عەرەب". سنوورەکانی ناسنامەی قەومیی لەعێراقدا سڕینەوەی ئیمکانی نیە، ئیمکانی پشت گوێخستن یان فەرامۆش کردنی نیە. مەسەلەی کورد بەحوکمی عەرەبی بوونی عێراقو قەومی بوونی پێناسەی "عەرەب"، لەچوارچێوەی عێراقدا چارەسەری مەحاڵە.

ڕژێمی عێراق ڕژێمێکی ناسیۆنالیستی عەرەبەو لەگەڵ هەموو دانیشتووانی ئەم وڵاتەدا بەکوردو عەرەبەوە بێئەندازە سەرکوتگەرو هارە. خەڵکی کوردستان بەشێوەیەکی تایبەتی

چەندین جارو بەتراژیدیترین شێوە ئەم سەركوت‌و دڕندەیی‌یەیان تەجروبە كردووە. سەرەڕای هەموو كوێرەوەری‌و گرفتەكانی ئەمڕۆ، یەكێك لەكابووسەكانی خەڵكی كوردستانی عێراق گەڕانەوەی دەسەڵاتی ڕژێمی بەعسە. بەڵام تەنانەت گۆڕانكاریی‌ش لە ڕەفتاری سیاسی ڕژێمی عێراقدا ڕووی مەسەلەكە ئەوەندە بۆ خەڵكی كوردستان ناگۆڕێ. تا ئەوكاتەی كە ناونیشانی "كورد" بەمانای ئینتسابی فەرد بێت بۆ توێژێكی "كەمینە"و "پلە دوو" لە كۆمەڵگادا، مەسەلەی كورد لەجێی خۆی دەمێنێتەوە. ئەمە ئاكامی حەتمەی بەعەرەبی پێناسەكردنی عێراقە. لە نیزامێكی وادا، بەدەر لە خەڵق‌و خوی دەوڵەتی مەركەزی لە بەغداد، بەشێكی گەورە لە كۆمەڵگای عێراق هەمیشە لەژێر سووكایەتی، بێ‌مافی، نائەمنی‌و هەڕەشەی زەربەخواردندا دەمێننەوە.

## وەڵامی گشتی، وەڵامی دیاریكراو

مەسەلەی كورد لە عێراقدا دەبێ وەڵامی پێ بدرێتەوە. سەربەخۆیی كوردستانی عێراق لە ڕوانگەی كۆمۆنیزمی كرێكاری‌یەوە بێ‌گومان یەكەمین هەڵبژاردن نی‌یە. وەڵامی یەكەمی ئێمە بە مەسەلەی میللی لە گشت ناوچەكەدا شۆڕشی كرێكاری‌یە. شۆڕشێكی كۆمۆنیستی كە ئەو سنوورانەی ئینسانەكان لێك جیا ئەكاتەوەو بەسەر وڵات‌و قەوم‌و میللەت‌و دینی جیاجیا دابەشیان دەكات‌و لەبەرامبەر یەكتردا ڕایان دەگرێ، لەنێو دەبات. شۆڕشێك كە ئینسانەكان لە خورافەی میللی‌و لە كۆتی ناسنامەی میللی ئازاد دەكات‌و بەمانای واقعی دەیانكاتە ئینسان. سەربەخۆیی كوردستانی عێراق تەنانەت دووەم هەڵبژادنیشمان نی‌یە. عێراقێكی غەیرە قەومی، عێراقێكی ئازاد كە تیایدا هاووڵاتیان بەبێ لەبەرچاوگرتنی قەومییەت‌و ئینتمای میللی‌یان لە مافە مەدەنی‌یە یەكسانەكان بەهرەمەند بن، عێراقێك كە تیایدا نە پرسیار لە قەومییەتی هاووڵاتیان بكرێ‌و نە لەهیچ شوێنێكدا تۆمار بكرێ‌و نە لە هیچ یاساو دانراوێكدا ناوی بێت، بێ‌گومان لە جیایی كوردستان باشترە. ئەم دوو ئامانجە هەردووكیان، چی ڕێكخستن‌و وەدیهێنانی شۆڕشێكی كرێكاری لە عێراق‌و لەگشت ناوچەكەداو چی پێكهێنانی ڕژێمێكی سیاسی ئازادو عەلمانی‌و غەیرە قەومی لە عێراق كە تیایدا "كورد"و "عەرەب"و هەموو ئەو كەسانەی كە ئیتر ئامادە نین بەم ئەلقابە قەومی‌یانە دەستەبەندی بكرێن، وەكو هاووڵاتی‌یانی خاوەن مافی یەكسان بەڕەسمی بناسرێن، ئامانجی ڕاگەیاندراوی حزبی كۆمۆنیستی كرێكاری‌ی عێراقە. هەڵوێستی حزبی كۆمۆنیستی كرێكاری‌ی عێراق وەكو حزبێكی سەراسەری لەبەرامبەر مەسەلەی كورددا بەدروستی لەسەر دوو كۆڵەكەی بنچینەیی وەستاوە. یەكەم، شۆڕش لە سەرتاپای عێراقداو، وەدیهێنانی كۆمەڵگایەكی غەیرە قەومی‌و لابردنی ستەمی میللی، وە دووەم، بەڕەسمییەت ناسینی مافی خەڵكی كوردستانی عێراق بۆ جیابوونەوەو پێ‌داگرتن لەسەر مەبدەئی ڕیفراندۆم. بەڵام ئەم هەڵوێستە گشتی‌یە ئەگەرچی لە گۆشە نیگای حزبێكی





ببەستێتەوەو بەدوای خۆشیدا BBC و CNN بهێنێت. ئەبێت نەوەیەكی تەواو ڕامالێ تا فرسەت بۆ جێگیربوونی حكومەتێكی قەومی بڕەخسێنێ لەم وڵاتەدا و ڕایبگەیەنێت كە ئەم ناوچەو زەویە هی توركەكانە، ئەوەی تریان هی لوڕییەكانەو، ئەو ناوچەیەی تریش هی بلوجەكان. ئەوەی جێی سەرنجە كۆمەڵگا فیدراڵی‌یەكەیان پشت بە دابەشبوونی پارێزگاكانی كۆماری ئیسلامی ئەبەستێ. باشە، ئەگەر سبەینێ كۆماری ئیسلامی لە ئازەربایجان بكرێ بە سێ بەشەوە، ئایا ئەو كاتە سێ كۆماری ئۆتۆنۆمی‌و چەند كۆمارێكی فیدراڵیمان نابێت؟ شتێكی تریش، كێ ئەو سنورانە ئەكێشێت؟

لێرەدا باسی شاری تاران نموونەیەكە. تارانی مانای چی‌یە؟ هەر كەسێك بێت بۆ تاران بە خۆی ئەڵێت تارانی. ئەو لەو ڕووەوە ڕاستەو بەچاوێكی ڕەواوە ئەبینێت. تاران تێكەڵێكە لە خەڵكانێك كە لە ناوچەی جیاجیاوە هاتوون‌و لەوێ ئەژین. فیدراڵیزم بە واتای خنكاندنی یەكترە بە دەستی یەكتر لە تاراندا. نەك لەسەر شاخ‌و كێوەكانی لوڕستان‌و كوردستان، بەڵكو لەناو تاراندا یەك ئەخنكێنن! ئەوەش بۆ ئەوەیە بیسەلمێنن كە ڕاستگۆو بەوەفان بۆ كۆماری فیدراڵی‌یەكەیان. ئەوەش ئەو كێشەیەیە كە بەسەر سەرایڤۆ هات لە بۆسنە. خۆمان ئەوەمان بینی. ئەوەتا یوگوسلاڤیا بەبەرچاومانەوەیە. ئەوە فیدراڵیزمە.

چیا (یەكێك لە پاڵتاكدا) ئەپرسێت: بەڵام ئەی باشە بۆچی جیابوونەوەت پێ قبوڵە؟ ئایا لێرەدا پێچەوانەییەك نییە؟

نەخێر، هیچ پێچەوانەییەك نیە. لەبەرئەوەی هەندێ جار، بە هۆی شۆڤێنیزمی ناو حكومەتی ناوەندی‌و ناسیۆنالیستە ناوخۆییەكانەوە (محەلیەكانەوە)، قینەی قەومی زۆر قووڵ ئەبێتەوەو ئەوە بە ڕادەیەك ئەبێت كە مێژوویەك لە سەركوت‌و مەینەتی و دژایەتی بەشوێن خۆیدا ئەهێنێ بۆ تاكە جیاجیاكانی كۆمەڵگا كە ڕێگەیەك بۆ نیەتی باشی ئێوە ناهێڵێتەوە، و ئەو كاتەش ئەڵێیت بەپێی ئەو مێژووە خوێناویەو ئەوەی كە میللەتێك لەژێر سایەی زوڵمدا بووەو ئیتر ئینسجام مانایەكی نەماوە، وەرن‌و دەنگ بدەن تا ببینین كە ئایا ئەبێت جارێكی تر تەجروبەی ژیانێكی پێكەوەیی بكات یان ئەبێ وڵاتی خۆی دروست بكات. ئەوە دەرمانێكی تاڵە. جیاكردنەوەی كۆمەڵێك لە كۆمەڵگا كە پێشتر تیایدا ژیاون‌و دابەشكردنی‌و جیاكردنەوەی بە پێی شوناسی قەومی مەسەلەیەكی تاڵە. بەڵام ئەگەر ناچاركراین بەوە، ئیتر ئەبێ بیكەین. ئێمە هیچ كاتێك ئەوەمان ڕانەگەیاندووە كە بڕیار ئەدەین هەر میللەتێك

دووەمیانم). ئەمە بۆ ئێمە ئەبێت مەسەلەیەکی شەخسی بێت.

ئایا لەدوای 23 ساڵ لە دەسەڵات بە ناوی دینەوە، کردنی دین بە کۆڵەکەکانی دەسەڵات، کردنی دین لە مەسەلەیەکی شەخسیەوە (کە لە سەردەمی شاشدا مەسەلەیەکی شەخسی نەبووە) بە بنەمای دەسەڵات، دوای 20 ساڵ لە دەسەڵاتی ئیسلامی سیاسی، ڕێگە ئەدەین قەومیەتیش هەمان ڕۆڵ بگێڕێت؟ نا، ئەزیزم! قەومیەتی ئینسان، جا گەر تورك، فارس، کورد، عەرەب، یان بلوجی بێت، هەروەك شیعە، سوننە، بەهاییەکان، یان یەهودی، مەسەلەیەکی تایبەتە بە خۆی. ئەوە لای ئەوان بەڕێزە، پێیان باشە. بەڵام ئەبێت بوار نەڕەخسێ وەزعێك بێتە پێش ئەو تێزە پەیوەندی بە جۆری ژیانی بە کۆمەڵمانەوە پەیدا بکات. نابێ بوارێك بڕەخسێت ئەو تێزە بکرێتە یاسا. دواتریش سبەینێ، هەروەك چۆن ناهێڵین، پێناسەیەکی دینی ئیزافە بکەنە سەرمانو پێمان بڵێن ئێوە شیعەن، وە ئێوە سوننەن، وە ئێوە بەهایین، وە ئێوە مەسیحیو یەهودن وە جیاوازن لەوانی تر لە فلانە بواری دیاریکراودا یان لەو مەیدانە دیاریکراوەدا، وە سبەینێ ئەڵێن ئێوە لوڕین چی ئەکەن لێرە؟ ئێوە کوردن بۆ هاتوون بۆ ئەم بەشەی شەقامەکە؟ ژمارەی ئۆتۆمۆبیلەکەت سەربە شاری سمنانە، بۆچی ئۆتۆمۆبیلەکەت لە شەقامی بلوار لە ناوەڕاستی شاری سنە جێهیشتووە؟ ئێمە نامانەوێ قەومیتەمان ببێت بە بەشێك لە پێناسمانو نامانەوێ بیکەن بە بەشێك لە دەسەڵات. ئەکەر پێت وایە کە ئیسلامی سیاسی مەسەلەیەکی قێزەونەو حکومەتی ئیسلامیو حکومەتی دینیو حکومەتێك کە دین ئەکات بە ئایدۆلۆژیای باڵادەستو بنەمایەك بۆ دەسەڵات قێزەونە، ئیتر بە بڕوای من، بە یەك زەڕرە بیرکردنەوەوە، ئەتوانی دەرکی ئەوە بکەیت کە بۆچی پێمان وایە حکومەتی قەومیو حکومەتی فیدراڵی قێزەونن. ئەوانە بەهەمان پێوانە قێزەونو خوێناوینو بەقەدەر یەکیش توندوتیژو دواکەوتوون.

ئەمە هەڵوێستی ئێمەیە سەبارەت بە فیدراڵیزم. ئەگەر کەسێك وویستی پارێزگاری لە حکومەتی دینی لە ئێران بکات، ئێمە بە لایەنێکی بەرهەڵستکار ئەزانێت، ڕووبەڕووی هەموو ئامادەبووانی ئەم ژوورە دەنگیە ئەبێتەوە. هەروەها گەرکەسێك وویستی سبەینێ حکومەتێکی قەومی بهێنێ بۆ ئێران، ئەوە ئێمە ئەو لایەنەین کە بەرهەڵستی ئەکەین. ئەبێ ئەوە بزانێ کە ئەبێ پێ بە ئێمەدا بنێتو بمانشێلێت، ئەبێ مەڵبەندەکانی شکەنجەو گۆڕەپانەکانی ئیعدام دابنێ. ئەبی بڕواتو سی. ئای. ئەی (CIA) بهێنێتو خۆی بە ناتۆوە





سەرتاسەرییەوە کافیو مەبدەئییە، لە گۆشە نیگای کۆمۆنیزمی کرێکارییەوە لەخودی کوردستانی عێراقدا هێشتا دەبێ موشەخەستر بکرێتەوە. پرسیار ئەوەیە: ئایا کاتی ئەوە نەهاتووە کە خەڵکی کوردستانی عێراق ڕای خۆیان، لە ڕیفراندۆمێکدا، لەبارەی جیا بوونەوە یان مانەوە لەچوارچێوەی عێراقدا دەرببڕن؟ وە ئەگەر وەڵامەکەی ئیجابییە، حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق چ وەکو بەشێك لەم خەڵکەو چ وەکو نوێنەری بەرژەوەندییەکانی چینی کرێکار لەم کۆمەڵگایەدا کام هەڵبژادن پێشنیاز دەکات؟ بەبڕوای من وەڵامی پرسیاری یەکەم بێهیچ گومانێك ئیجابییە، بەبێ یەکلاکردنەوەی دەسبەجێی کوردستان لەڕووی حقوقییەوە دەرباز بوون لە موسیبەتو کوێرەوەرییەکانی ئەمڕۆو دەرباز بوون لەم تەنگژەیەی ئەمڕۆ ئیمکانی نییە. ئەم یەکلاکردنەوەیە دەبێ لەسەر ڕاو هەڵبژاردنی خودی خەڵکی کوردستانی عێراق ئەنجام بدرێت. دووەم، هەڵوێستی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق دەبێ جیابوونەوەو پێکهێنانی دەوڵەتێکی سەربەخۆ بێت لەکوردستانی عێراقدا. بەبڕوای من، تەنها ئەم هەڵوێستە لەگەڵ هەلومەرجی موشەخەسی ئەمڕۆ، چ لە ناوچەکەو چ لەئاستی نێو نەتەوەییدا، دێتەوە. وە ئەمە ئێمە دەگەیەنێتە گرێی دووەم لەم باسەدا: بێ ناسنامەیی وڵاتییو سەرگەردانیی سیاسی–ئیداری کوردستانی عێراق.

## "کوردی عێراقی" هاووڵاتی ی کوێیە؟

کاتێك دوابەدوای جەنگی کەنداو باسی پێکهێنانی ناوچەیەکی ئەمنیی لەباکوری عێراقدا هێنرایە ئاراوەو لەگەڵ پێشوازی ڕەوتە ناسیۆنالیستەکانی کورد بەرەوڕوو بووەوە، هەرئەوکاتە ئێمە لە بڕیارنامەی مەکتەبی سیاسی ئەوکاتەی حزبی کۆمۆنیستی ئێراندا زەنگی بێدارییمان لە ئاکامە کۆمەڵایەتییو حقوقییەکانی ئەم هەنگاوە لێدا. ووتمان بەپێچەوانەی تەبلیغاتی میللیگەرایانی کوردەوە، پێکهێنانی ناوچەی ئەمنیی لە کوردستانی عێراق نەتەنها مەسەلەی دیاریکردنی چارەنووسی خەڵکی کوردستان ئاسان ناکاتەوە، بەڵکو کوردستانی عێراق لە قەوارەی کۆمەڵگایەك دەردێنێو دەیکاتە ئۆردوگایەکی فراوانی پەنابەرێتی. ئۆردوگایەك کە جموجۆڵو ژیانی کۆمەڵایەتییو ئابوورییو فەرهەنگیی تێدا نییەو، ئۆردوگایەك کە بۆ مانەوەی خۆی موحتاجی کۆمەکی مادددیو شمەکیی خارجە. ئەم ڕووداوە ڕووی داو ڕێك هەر ئەم هەلومەرجە هاتە پێشەوە. خەڵکی کوردستانی عێراق باجێکی گەورەیان دا لەبەرامبەر "ئەمنییەت"ی خۆیاندا. خەڵکی کوردستانی عێراق لەم بڕگەیەدا لەکردەوەدا هیچ تەبەعییەتێکی وڵاتییان نییە. کوردستانی عێراق بێ قانوون (هەر قانوونێك)و بێدەوڵەتە (هەردەوڵەتێك). بێناوەڕۆکیی شانۆگەریی پێکهێنانی پەرلەمان لەلایەن ئەحزابێکەوە کە لەلایەن غەربەوە بۆ پارێزگاری کردن لەم ئۆردوگایە دانرابوون زۆر زوو ئاشکرا بوو. پەرلەمان، بەبێ حەقی

حوکمڕانیی مانایەکی نییە. هەروەك چۆن کە بەرنامەڕێژیی ئابووری، بەرهەمهێنان، ڕێکخستنی خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتییەکان، صحە، فێرکردن‌و بارهێنان، نەزم‌و ئاسایش‌و بەرقەرارکردنی قانوون بەبێ یەکلاکردنەوەی مەسەلەی دەوڵەت‌و حوکمڕانی مانایەکی نییە. تائەوکاتەی کە چارەنووسی کوردستان لەڕووی ناسنامەی وڵاتیی‌و مەسەلەی حوکمڕانییەوە موشەخەس نەبووەتەوە، تائەوکاتەی کە کوردستان نەك کۆمەڵگایەکی مەدەنی، بەڵکو هۆڵێکی چاوەڕوانیی چەند ملیۆنیی بێت، نەتەنها ناکرێ قسەیەك لە باشبوونی ژیانی خەڵکی، بەڵکو ناکرێ تەنانەت قسە لە گێڕانەوەی لانی کەمی ستاندارده نۆرماڵە کۆمەڵایەتییەکانیش بکرێت. لەم نێوەدا ڕەوتی پاشەوپاش گەڕانەوەی فەرهەنگیی شتێکی حەتمییە. خەڵکی کوردستان نەتەنها مافێکیان بۆ دیاریکردنی چارەنووسی خۆیان بەدەست نەهێناوە، بەڵکو تەنانەت ئیمکانی ماددی کاریگەری دانان لەسەر هەلومەرجی دابینکردنی گوزەرانی خۆشیان لەدەست داوە. ئاکامی حەتمیی درێژەکێشانی ئەم وەزعە مەینەتبارە داڕوخانی لەجاران زیاتری کۆمەڵگایە لە هەموو بوارەکانی ئابووریی‌و ڕیفاهیی‌و فەرهەنگیدا. چارەنووسی حقوقیی کوردستانی عێراق دەبێ ڕۆشن بکریتەوە.

ئەوە کارێکی سادەیە کە ئۆباڵی ئەم دژوارییانە بخەیتە ئەستۆی هەردوو حزبە ناسیۆنالیستە کوردەکە. هەڵبەتە ئەمانە ڕاستەوخۆ باعیس‌و مایەی گەلێك لە دەردەسەرییەکانی خەڵکن. بەڵام ئەگەر تەنانەت نوێنەرانی ڕاستەقینەو ڕاستەوخۆی خەڵکیش لەسەر کاربووایەن، بەبێ یەکلاکردنەوەی چارەنووسی مەسەلەی جێ‌وشوێنی حقوقیی‌و وڵاتیی کوردستانی عێراق ئیمکانی مانۆڕێکی زۆریان لە قەڵەمڕەوەکانی ئابووری، بەرهەم هێنان، ڕیفاهی کۆمەڵایەتی، بەرقەرار کردنی قانوون، دابین کردنی ئەمنییەتی هاووڵاتیان‌و تاد نەدەبوو.

## ئەم هەلومەرجە هەر وا نامێنێتەوە

ئەم هەلومەرجە هەروا نامێنێتەوە. ئەمە هەمووان دەیزانن. کوردستانی عێراق دەبێ بگەڕێتەوە بۆ قەوارەی کۆمەڵگایەکی مەدەنیی خاوەن هەڵسووکەوتی ئابووریی‌و سیاسیی‌و ڕووبینایەکی حقوقیی پێناسەکراو: یان وەکو بەشێك لە وڵاتی عێراق، یان وەکو وڵاتێکی سەربەخۆ. ئەمە دووڕێیانێکی واقعییەو وەڵامێکی دەستبەجێ‌و واقعی لە حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق‌و هەموو خەڵکی دەخوازێت. هەردوو حزبی میللی– عەشیرەتیی کورد خەریکن خەڵکی بەچاوی بەستراوو دەستی بەستراوەوە بەرەو "ڕێگا چارە"ی یەکەم لێ‌ئەخوڕن. ئەوە لای هەمووان بەڵگەنەویستە کە درەنگ یان زوو بەچارەسەر بوونی مەسەلەی ئابلۆقەی عێراق، ڕژێمی بەعس سەرلەنوێ هێرش دەکاتەوە سەر کوردستان. هیچ کەسێك حاشا لەوە ناکات کە حزبە میللییەکان توانا وەیان تەنانەت مەیلی بەرگرتن بەم ئاسۆیەیان نییە. نەخشەی ئەوان بۆ



# ئەبێ قەومیەت مەسەلەیەکی شەخسی بێت

## باسێکی کورت سەبارەت بە فیدراڵیزم

ئەوەندەی ئەگەڕێتەوە بە فیدراڵیزم، با من لەو بارەیەوە شتێك بڵێم. ئێمە ئێستا هەموومان وە بۆ ماوەی بیست ساڵ‌و نیوە هەوڵ ئەدەین (پێم وایە هەموو ئەوانەی کە لەم ژوورە دەنگیەدا هەن، مەگەر کەسێك کە بەڕاستی دواکەوتوو بێت) کە دین لە دەوڵەت‌و پەروەردەو فێرکردن‌و ژیانی کۆمەڵایەتی جیابکەینەوەو بیکەین بە مەسەلەیەکی شەخسی. بەجۆرێك کە دین مەسەلەیەکی شەخسی بێت. ئێستاو دوای بیست ساڵ‌و نیو، کەسانێك دەرئەکەون‌و ئەڵێن وەرن با قەومیەت بنێین بە دەوڵەتەوە، بە پەروەردەو فێرکردنەوەو بیکەین بە شێوەیەکی ژیان. من ئەڵێم هەروەك چۆن ئەبێ دین مەسەلەیەکی شەخسی بێت، قەومیەتیش هەروا ئەبێت شەخسی بێت. ئەکرێت کەسێك قەومیەتی هەبێت یان نا، هەروەك چۆن کەسێك دینی هەبێت‌و کەسێکیش نا. کەسەکانیش ئەتوانن قەومیاتی جیاجیایان هەبێت. ئەکرێت هەندێك هەبن لە بەیانیەوە تا ئێوارە بەسەر سەرکردەکانیاندا هەڵبدەن‌و پیرۆزیان بکەن. هەندێکی تریش لە بەیانیەوە هەتا ئێوارە گاڵتە بە بۆماوە قەومیەکانیان بکەن (من لەو بەشەی

سیاسەتی قەومیو میللی بێئابڕو بكەین، هەروەك چۆن بیركردنەوەو سیاسەتی دینیی ئەمڕۆ بێئابڕوو قێزەونە. ئەگەر نەڵێین هەموو خەڵكی زەحمەتكێش، لانی كەم دەبێ بەشە چوستو چالاكو هەڵسووڕاوەكانی چینی كرێكار لەئێراندا وەها هۆشیارانە بێزار بن لە كۆنەپەرستیی میللیو قەوم پەرستیو نەفرەتی لێبكەن، كە شیعاری فیدرالیزمیش جگە لە یەكێك لە شتە ڕتوش كراوە لۆكسەكانی شتێكی تر نیيە، وە لەبەرامبەریدا حەساس بن كە هیچ هێزێك نەتوانێ سبەینێ بە دروست كردنی كێشمەكێشو كارەساتی قەومی بەر بە پێشڕەویی كرێكارو كۆمۆنیزمی كرێكاری بگرێتو ڕۆژگارێك بەسەر خەڵكیدا بهێنن كە لە یوگسلافیا بینیمان. تەبلیغاتو ئاكسیۆنەكانی ئێمە دەبێ سەرهەڵدانی توجمانەكانو ئیززەت بگۆویچەكانو كارادیچەكانو ملادیچەكانو میلۆسویچەكانو ژێرینفسكيیە نیشتمان پەروەرەكان بكاتە شتێكی مەحاڵ. لە یەك ڕستەدا، هەم دەبێ ئامادەیی زەینیی خەڵك بەرینە سەرەوەو هەم قەوم پەرستو هاوكارەكانی سبەینێیان لەوە حاڵی بكەین كە لەگەڵ هێزێكی كۆمۆنیستی كرێكاریی لەسازش نەهاتووو بەرچاو ڕۆشندا بەرەوڕوون.

**وەرگێرانی : سەعید ئەحمەد**





خەڵكی كوردستان ئەمەیە: درێژەپێدانی دەورەی ئینتقالیی هەتا ئیمكانی هەبێت، پاشانیش، هەركاتێك كە خۆیان پێیان باش بێت، ڕێگەدان بە گەڕانەوەی حوكمڕانیی ڕژێمی عێراق بۆ سەر كوردستان. بەڵام بەلەبەرچاوگرتنی تێكڕای هەلومەرجەكە، ڕێگاچارەی مەبدەئیی هەوڵدانە بۆ وەدیهێنانی حاڵەتی دووەم، واتە جیابوونەوە لە عێراقو پێكهێنانی وڵاتێكی سەربەخۆ لە كوردستاندا.

هیچ یەكێك لەم دوو حاڵەتە بێدەردی سەریو بێچەرمەسەری نین. لەبارەی ئاكامەكانی حاڵەتی یەكەمەوە هیچ كەسێك لە كوردستانی عێراقدا ناڕۆشنيیەكی نیيە. بەڕاستی جێگای سەرسوڕمانە كە خەڵكی كوردستان، لەحاڵەتێكدا كە بەواقعی سەرپشك بكرێن، گەڕانەوە بۆ ژێر سایەی حكومەتی بەعسی عێراقیان پێ باشتر بێت لە پێكهێنانی وڵاتێكی سەبەرخۆ. ئەگەر خەڵكی چالاكانەو وەكو ئەلتەرنەتیڤێك بیر لە جیابوونەوەو سەربەخۆیی ناكەنەوە، لەبەرئەوەیە كە بە ناموmكین یان بەمایەی گیروگرفتی دادەنێن. بۆ ژمارەیەك لەخودی كۆمۆنیستەكانیش هەندێ ناڕۆشنيی تیۆریی دیایكراو لەمەڕ مەسەلەی جیابوونەوە لەئارادایە. دەبێ بەكورتی ئاماژە بۆ هەندێك لەم بۆچوونانە بكەین.

## "ئەمریكاو غەرب نایانەوێ، توركیاو ئێرانو عێراق نایەڵن"

ئەمانە پاساوە كلاسیكيیەكانی "ڕابەرانی میللی" كوردستانی عێراق بووە بۆ خۆلادان لە شیعاری سەربەخۆیی. ئەگەر ڕابەرانی میللی ناچار بن لەپێناوی قازانجو بەرژەوەندیيەكانیاندا خۆیان لەچوارچێوەی ئەو سیناریۆیانەدا قەتیس بكەن كە دڵخوازی دەوڵەتو هێزەكانە، ئەوا خەڵكی كوردستان هیچ مەجبوری ئەم كارە نیيە. نموونە مێژوویيیەكانی ئەو خەڵكانەی كە توانیویانە ئیرادەی خۆیان بەسەر دەسەڵاتە سەركوتگەرەكاندا بسەپێنن كەم نین. بەبڕوای من لەبارەی توانای واقعیی دەخاڵەتی ئێرانو توركیا، بەتایبەت لە هەلومەرجی نێونەتەوەیی ئەمڕۆدا، موبالەغە ئەكرێت. حەتمەن هەوڵو تەقەلای سیاسیو سەربازیی جۆراوجۆر لەلایەن ئەم دەوڵەتانەوە ئەدرێت، كە هەر ئێستاش هەیە، بەڵام هەر لەسەرەتاوە ئەوە ئاشكرا نیيە كە خەڵكی كوردستان لەژێر سایەی ڕابەرایەتیيەكی مەبدەئیدا توانای جڵەوكردن یان پووچەڵكردنەوەی ئەم جموجۆڵانەی نەبێت. لەئاستێكی موشەخەستردا، هیچ كاتێك وەكو ئەمڕۆ هاوكێشە نێونەتەوەيیيەكانو تەقسیماتە جیهانيیەكان بەم فراوانيیە نەچوونەتە ژێر پرسیارەوەو ئیعادە نەزەریان تیا نەكراوە. ئەگەر لەبنەڕەتەوە بشێ بڕگەیەك هەبێت كە تیایدا دەرفەتێك بڕەخسێت بۆ داسەپاندنی ئیرادەی خەڵكی كوردستان بەسەر ڕۆژئاواو دەوڵەتانی ناوچەكەدا، ئەوا ئەو بڕگەیە ئەمڕۆیە. ئەمڕۆ لە هەموو كاتێك زیاتر دەرفەتی بەڕەسمی ناسینی كوردستان لەلایەن دەوڵەتانی جیاجیاوە، بەرقەرار كردنی پەیوەندی بازرگانيو ئابووریو

دبلۆماسی لەگەڵ بەشێك لە جیهاندا، تەنانەت بەپێچەوانەی مەیلی ڕۆژئاواشەوە، هەیە. ئێرانیش لەسەروبەندی ئاڵوگۆڕێكی گەورەدایە كە جمهوری ئیسلامی لەپێ ئەخاتو بێتوانای ئەكات. دەستی توركیا بۆ كاری سەربازیی زۆر ئاوەڵا نییەو دەوڵەتی عێراقیش لەئاستی نێونەتەوەییدا هەروا تەریك ماوەتەوە. درێژەكێشانی ئەم وەزعەی ئێستاو پاشانیش وێڵكردنی خەڵكی ناڕێكخراوو هەژارو جەنگ زەدەی كوردستان لەبەردەم سوپای عێراقدا، واتە ئەم سیناریۆیەی ئێستا، ئاسۆیەكی زۆر تراژیدییانەتر نیشان دەدات وەك لە دەوڵەتێك كە لە كوردستانی عێراقدا سەربەخۆیی ڕاگەیاندووەو بە دەنگی خەڵك پشت ئەستوورەو دەستبەكاری بنیاتنانەوەی ئابووریو كۆمەڵگایەو لە ئاستی نێونەتەوەییشدا بەشوێن بەدەستهێنانی ئیعترافو ڕاكێشانی ئیعتباراتی ئابووریو ئاڵوگۆڕی بازرگانیو بەدەستهێنانی زەمانەتی نێونەتەیییەوەیە لەدژی هێرشی وڵاتە دراوسێكان.

## "ئایا كوردستانی سەربەخۆ ناكەوێتە دەستی حزبە ناسیۆنالیستەكان؟"

ئەمە نیگەرانییەكی واقعیی چەپە. ئایا سەبەخۆیی كوردستان لە هەلومەرجی ئێستادا بەمانای قبووڵ كردنی حوكمڕانیی تاڵەبانییەكانو بارزانییەكان نییە؟ بەبڕوای من بەپێچەوانەوەیە. كەشو هەوای ئەمڕۆ، كەشو هەوای ژیانو نەشونمای ئەوانە. ڕەوتە میللی–عەشیرەتییەكانی كوردو سەركوتی ڕژێمی بەعس دوو دیوی یەك پارەن. مادام كە مەسەلەی میللی وجودی هەیەو مادام ڕژێمێكی سەركوتگەر خەڵكی كوردستان بەهۆی ئینتمای میللییانەوە دەكوتێتەوە، ئەم ڕەوتانە هەروا بەپاڵەوانی سەر ساحەی كوردستان دەمێننەوە. ئەمانە زۆر لە كۆمەڵگای كوردستانو، تركیبی چینایەتیو، پەیوەندی ئابووریو ئاستی فەرهەنگییەكەی لەدواترن. كوردستانی عێراق كۆمەڵگایەكی لەوە شاریتر، سەنعەتیتر، وە لەڕووی فەرهەنگییەوە لەوە پێشكەتووترە كە ئەم هێزانە لە هەلومەرجێكی نۆرماڵدا جێگاو شوێنێكیان هەبێت لە ساحەی سیاسی ئەودا. تەنها وجودی كۆنەپەرستییەكی هارو "بێگانە" خەڵكی ناچار كردووە مەیدانداریی ئەمانە قبووڵ بكات. ئەمانە ئاكامی زاڵ بوونی خەباتی پێشمەرگانەن بەسەر ژیانو میتابۆلیزمی سیاسی لە كوردستانی عێراقدا. بەهەر ڕادەیەك كە ئەم شێوەیە مەوزوعییەتی خۆی لەدەست بداتو شارەكان ببنە مەڵبەندی سیاسی ئەسڵیی، ئەمانە تەریك دەكەونەوەو نامۆ ئەبن. هێزهاوسەنگی چینایەتی لەخودی كۆمەڵگای كوردستانی عێراقدا زۆر لەدژی ئەوانە. نەتەنها چینی كرێكارو كۆمۆنیزمی كرێكاری ئەلتەرنەتیڤێكی واقعیو بەهێزە لە كۆمەڵگادا، بەڵكو تەنانەت بەشێكی فراوان لە خودی چینی ناوەنجیی كوردستانو ڕۆشنبیرانو توێژە خوێندەوارو خاوەن بڕوانامەكانیش سەرەنجام خوازیاری چوارچێوەیەكی سیاسی مۆدێرنترو شاریترن بۆ بەیان كردنی ئارەزووەكانیان. ئەم حزبە كۆنانە لە كوردستانێكی سەربەخۆدا بەخێرایی دەكەونە پەراوێزەوە. بەپێچەوانەی ئەم بۆچوونەوە،





كە لەخودی شیعارو لێكدانەوە میللییەكانو لەوانە شیعاری فیدراڵیزمدا خۆی حەشار داوە. لەمەدا لەبنەڕەتدا ناكرێ موبالەغە بكرێتو هەرچییەك بووترێت هێشتا كەمە.

***ئەنتەرناسیۆنال: ئایا دەكرێ بڵێین ئەم شیعارە خەسڵەت نمای ئەو حزبو ڕەوتانەیە كە تەرحیان كردووە، وەدەبێ لەم چوارچێوەیەدا داوەرییان لەسەر بكرێ؟ ئایا بەم بەیاننامەیە شێوەی هەڵوێستو پەیوەندی حزب لەگەڵ ئەو ڕەوتانەی كە لایەنگری فیدرالیزمن گۆڕانی بەسەردا دێت؟***

**منصور حكمت:** بەبڕوای من لەئاستی تیۆریدا دەكرێ لەسەربناغەی ئەم شیعارە داوەری لەسەر حزبەكان بكرێت. هەروەكو چۆن دینی بوون، شۆڤینیستی میللی بوون، سەڵتەنەت خواز بوون وەیان دژایەتی كردنی یەكسانی ژنو پیاو، لەجەرگەی مێژووی سیاسی هاوچەرخی ئێراندا بۆ بە كۆنەپەرست ناوبردنی ڕەوتێك كافییە، بڕوابوونیش بە دەركردنی ناسنامەی قەومی بۆ خەڵكو دروست كردنی دەوڵەت لەسەر بناغەی ئینتمای میللیو قەومیش بۆ بە كۆنەپەرست لە قەڵەم دانی ڕەوتێك كافییە. ئەگەر پرسیارێك هەیە ئەوەیە كە ئایا بۆگەنیی شیعاری فیدراڵیزمو مانا دژی كۆمەڵایەتیو دژی ئینسانیو دژی كرێكارییەكانی بەقووڵیو لەئاستێكی فراواندا ناسراوە یان نا. ڕەنگە هێشتا ناسراو نەبێ. ئەمە ئەوە دەخوازێ كە لەسەرەتاوە بۆ دەورەیەك هەوڵ بدەین ئەم فۆرمۆڵە لە بەرنامەو تەبلیغاتی ئەحزابی ئۆپۆزسیۆندا نەمێنێ. هەڵبەتە ئاشكرایە كە هەر لەئێستاوە هەر ڕەوتێك كە هۆشیارانەو سەرسەختانە داكۆكی لە فیدراڵیزمو ڕێكخستنی قەومیی كۆمەڵگا بكات دەبێ بە ڕەوتێكی كۆنەپەرست بژمێردرێت.

***ئەنتەرناسیۆنال: ئەم بەیاننامەیە چ هەڵسوڕانێك دەخاتە بەردەم هەڵسوڕاوانی حزب؟ هەڵسوڕاوانی حزب دەبێ لەبەرامبەر ئەو ڕەوتانەی كە شیعاری فیدراڵیزمیان تەرح كردووە چی بكەن؟***

**منصور حكمت:** ئەوە ڕوونە كە لێرەدا ناكرێو پێویستیش نییە كە لیستێك هەنگاو هەڵگرتن ڕیز بكەین. مەسەلە سەرەكییەكە ئەوەیە كە ئێمە ناوەڕۆكی ئەم شیعارە، بە تەواوی وجودییەوە لێبڕاوانە بۆ خەڵكی ڕۆشن بكەینەوە. ئەو حزبانەی كە ئەم شیعارە تەرح دەكەن لە هەركوێ بنو بۆكوێ بچن دەبێ هەست بە فشاری ڕەخنەی ئێمە بكەن لەسەر خۆیان. دەبێ بیركردنەوەو

میللیو جمهوریخوازو ئاریامیهرییەکان گەورە ترە. ئەمانە خۆیان بازیچەن. ئێمە دەبێ گشت یارییەکە بکەینە شتێکی نەکردە.

ئەوەش بڵێم کە تا ئەو جێگایەی پەیوەندی بە مەسەلەی کوردەوە هەیە ئەوە خودی خەڵکی کوردستانن کە دەبێ لە ڕیفراندۆمێکی ئازاددا دەربارەی جیابوونەوە یان مانەوە لەچوارچێوەی ئێراندا وەکو هاووڵاتیانی خاوەن مافی یەکسان بڕیار بدەن. ئەوە تەنها ئەم بڕیارەیە، جا هەرچییەك بێت، مەبدەئییەتو شەرعییەتی هەیە. مەسەلەی کورد مەسەلەیەك نییە لەسەر شەریکە بەش بوونی حزبی دیموکراتو باقی حزبە خودموختاری خوازەکان لە بونیادی دەسەڵاتو سپاردنی "حوکمڕانیی کوردستان"، لەسەرووی خەڵکەوە، بەوان. بەندوبەستو گفتوگۆو ساتوسەودای حزبەکان لەسەر کوردستان هیچ مەشروعییەتێکی نییە.

***ئەنتەرناسیۆنال: هەندێك لە ڕێکخراوە چەپەکان وتوویانە کە حزبی ئێمە لەو مەترسییانەی کە لە وتاری "سیناریۆی ڕەشو سپی"دا باس کراوە موبالەغەی کردووە. پێت وانییە هەڵوێستێکی هەرلەم جۆرە بەرامبەر بەم بەیاننامەیەش بنوێنرێت؟***

**منصور حكمت:** بەینی خۆمان بێت، لەگەڵ ئەوپەڕی ڕێزمدا بۆ تاك تاکی ئەندامانو هەڵسوڕاوانو ڕابەرانی خانەوادەی چەپی دژی سەڵتەنەتیو تەقلیدیی ئێران وەکو ئینسان گەلێك کە سەرەنجام بە هەر زمانێك بێت خێری خەڵکی زەحمەتکێشیان دەوێت، دەبێ بڵێم وەکو حزبو ڕێکخراوی سیاسی نە ئەوان بە سۆسیالیست دەزانمو نە هیچ باوەڕێکم بە توانای تەشخیسی ئەوانو توانای ئەوان هەیە لە گێڕانی دەورێکی کارساز لەجیهانی پاش جەنگی سارددا. ئەمانە تەیفێکی بەسەرچوو و بێئاسۆن. هەڵوێستی ئەم تەیفە لەبەرامبەر ئەم بەیاننامەیەدا فاکتەرێکی گرنگ نییە. ڕەنگە لەمە گرنگتر، هەڵوێستی بەیاننامەکە بێت بەرامبەر بەوان.

بەڵام بەیاننامەکە لەبنەڕەتدا ڕووی دەمی لەوان نییە. ڕووی لە خەڵكو بەتایبەت چینی کرێکارە، کە بەمانای کۆمەڵایەتیو سیاسیو مێژوویی سەرنج بدەنە ئەم ووشەو شیعارانەو نەکەونە داوی میللی چێتیو قەوم پەرستییەوە، وە بۆ وەستانەوە بەڕوویدا ئامادەبن. بەپێچەوانەی باسی سیناریۆی ڕەشو سپییەوە، ئێمە لێرەدا تەئکیدمان لەسەر ئەوە کردووە کە ئەگەری داسەپاندنی شیعاری فیدراڵیزم بەسەر کۆمەڵگای ئەمڕۆی ئێراندا زۆر لاوازە. بەم پێیە باسەکە لەسەر موبالەغە لەمەڕ ڕەوتی هەلومەرجی بابەتی نییە. باسەکە لەسەر ئەو بۆگەنییەیە





زیانێکی گەورەی درێژەکێشانی هەلومەرجی ئێستا وەیان گەڕانەوە بۆ چوارچێوەی عێراق ئەوەیە کە دەسەڵاتی ئەم حزبە میللی– عەشیرەتییانە بەسەر ژیانی سیاسی خەڵکی کوردستانی عێراقەوە بەردەوامو سەقامگیر ئەکات.

## ئایا خواستی سەربەخۆیی، خواستێکی ناسیۆنالیستی نی یە؟

لەم حاڵەتە دیاری کراوەداو لەزمانی چینی کرێکارو کۆمۆنیزمەوە، وەڵام نەخێرە. ئێمە لەبەرخاتری سەبەخۆیی خوازیاری سەربەخۆیی نین. ئێمە یەکلاکردنەوەی دەستبەجێی چارەنووسی حقوقیی کوردستانی عێراقمان دەوێتو لەنێوان دوو ئەلتەرنەتیڤی مانەوە لەگەڵ عێراقو جیابوونەوە لەعێراق پێمان وایە ئەمەی دووەم لەبەرژەوەندیی خەبات بۆ بەختەوەرییو خۆشگوزەرانیی خەڵكو ئازادیو سۆسیالیزمدایە. شیعاری ئێمە پێکهێنانی "دەوڵەتێکی کوردی" نییە. شیعاری ئێمە ئەوە نییە کە "کوردەکان" دەبێ دەوڵەتی "خۆیان" هەبێت. ئێمە خوازیاری پێکهێنانی دەوڵەتێکی سەربەخۆین لە کوردستانی عێراقدا. دەوڵەتێکی غەیرە قەومیی کە خەڵکی کوردستان بتوانن تیایدا دوور لە هەر ستەمێکی میللی بژین. ئێمە پێمان وایە لەبارەی چارەنووسی کوردستانەوە دەبێ دەنگی هەموو دانیشتووانەکەی سەربەخۆ لە ئینتمای قەومییان وەربگیرێت. ئێمە لە هەوڵدانماندا بۆ ڕاکێشانی خەڵکی بەلای ئەم شیعارەدا پەنا بۆ ناسنامەو خۆشباوەڕیو دەرمارگیریی قەومیو میللییان نابەین. ئێمە لای خەڵکی قسە لە ئازادی، یەکسانی، خۆشگوزەرانیو ئینسانیەت دەکەینو لەدەوری ئەم ئاڵایە کۆیان دەکەینەوە. بەڵام هەموو ئەم باسانە بەمانای ئەوەیە کە ئێمە بەهێنانە گۆڕی ئەم شیعارە ئەچینە ناو قەڵەمڕەوێکی حەساسەوەو دەبێ بەووردی ئاگاداری سنووربەندیی خۆمان بین لەگەڵ ناسیۆنالیزمی کورددا. بەهەرحاڵ شێوازی دروست ئەوەیە کە پێ بنێینە ئەم مەیدانەوە، مەیدانی ڕێنیشاندانی واقعی بۆ دەرباز بوون لە گرفتەکانی کۆمەڵگا، وە بەهۆشیارییەوە لەگەڵ مەترسییەکانیدا بەرەوڕوو بینەوە، نەك ئەوەی کە لەترسی تووش بوون، لێگەڕێین کۆمەڵگاو چارەنووسەکەی هەروا بە دەست هێزە دواکەوتووو بیروباوەڕە کۆنەپەرستەکانەوە بێت.

## "یەکێتی چینی کرێکاری عێراق چی بەسەردێ؟"

بەدەستەوە گرتنی ئەم سیاسەتە نابێتە مایەی هیچ جیابوونەوەو ئینشقاقێك لەهیچ ڕێکخراوو کەمپینێکی کرێکارییدا کە بەکردەوە لەسەرتاسەری عێراقدا هەیە. چونکە ئەمڕۆ ئەم یەکێتییە زیاتر لەوەی کە واقعییەتێکی هەنووکەیی بێت، ئامانجێکی سیاسی حزبی خۆمانە. بەبڕوای من سیاسەتێك کە مەوقعییەتی گشتیی بزووتنەوەی کرێکاری بەکردەوە باش بکات،

خزمەتێکی زیاتریش بەم ئامانجە دەکات. بەبڕوای من ئەم سیاسەتە بەتەواوی ئێمە بەهێزتر دەکات وە بێگومان توانای ئێمە بۆ یەکگرتوو کردنی هەردوو بەشی کوردیو عەرەبیی عێراقیش زیاتر دەکات.

## چوارچێوەی عملی

لەڕووی عملییەوە بەدەستەوە گرتنی ئەم سیاسەتە بەمانای وەڕێخستنی بزووتنەوەیەکی سەربەخۆییخوازانە نییە. ئەم شیعارە دەبێ گۆشەیەك بێت لە ئەلتەرنەتیڤی عملیی حزبی کۆمۆنیستی کرێکارییو بزووتنەوەی شورایی لە کوردستانی عێراقدا کە لەوەڵام بە هەلومەرجی سەرگەردانو نابەسامانی ئەمڕۆ ئەخرێتە ڕوو. چوارچێوەی عملیی تەرح کردنی ئەم شیعارە لەڕوانگەی ئێمەوە ئەوەیە، یەکەم، ڕیفراندۆمو گەڕانەوە بۆ ڕای خودی خەڵکی. ئەم ڕیفراندۆمە دەبێو واباشترە کە بەڕەزامەندیی "دەزگا ڕەسمییە نێونەتەوەییەکان" ئەنجام بدرێت بۆئەوەی تەنفیزکردنی ئەنجامەکەی زەمانەتێکی زۆرتری هەبێت. بەڵام تەنانەت ئەگەر ئەمەش عملی نەبێتەوە، ئێمە دەبێ هەر خوازیاری بەرپاکردنی ڕیفراندۆمێکی ئازاد بین لەسەر دیاریکردنی چارەنووسی کوردستان. لەڕوانگەی ئێمەوە ڕای خەڵکی هەرچییەك بێت ئەوە لەبەرچاو ئەگیرێ. لە وەها ڕیفراندۆمێکدا ئێمە دەبێ پێکهێنانی وڵاتێکی سەربەخۆ پێشنیاز بکەین. دەبێ لێرەدا تەئکید لەسەر ئەوەش بکەین کە هەر بەندو بەستو پەیماننامەو ڕێککەوتننامەیەك لەلایەن هەر هێزێکەوە کە مۆری ڕای ئازادو ڕاستەوخۆی خەڵکی پێوە نەبێت لە ڕوانگەی ئێمەوە شەرعییەتی نییە. دووەم، ئەم خواستە دەبێ وەکو ڕێگاچارەیەکی عملیو ئەلتەرنەتیڤێکی قابیلی تحملتر بۆ خەڵکی ڕوون بکرێتەوە. پرسیار ئەوەیە کە کوردستان بەرەوکوێ ئەڕوات. بەدرێژەکێشانی ئەم وەزعەی ئێستاو سیاسەتێك کە حزبە میللی–عەشیرەتییەکانی کورد گرتوویانەتە بەر، تراژیدیایەکی تری ئینسانی چاوەڕوانی خەڵك دەکات. ئێمە دەبێ مەشخەڵ بەدەستی دوورخستنەوەی خەڵکی بین لەم چارەنووسە. ئەم شیعارە بۆ گێڕانی ئەم ڕۆڵە کۆمەکمان پێدەکات. سێیەم، خواستی سەربەخۆیی مەسەلەیەکی تەمومژاویی لە زەینی زۆرێك لە خەڵکیدا ڕۆشن دەکاتەوە. هەر بۆیە بەدەرلەوەی کە عملیئەبێتەوە یان نا، خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێش بە ئیمکانی دەخالەت لە چارەنووسی خۆیان گەشبین دەکاتو دەیانهێنێتە مەیدان. ئەم شیعارە بێئاسۆیی ڕەوتە ناسیۆنالیستییەکانو ناشایستەییان لە ڕابەرایەتی کردنی کۆمەڵگای کوردستانو نوێنەرایەتی کردنی خەڵکی کوردستان لەئاستی نێونەتەوەییدا دەخاتە ڕوو. لە یەك قسەدا خواستی سەربەخۆیی چەقی قورساییو قیبلەنۆمای هەڵسووڕانی ئێمە نییە لە کوردستان، بەڵکو بەشێکی گرنگو زەروریی ڕێبازی تاکتیکیی ئێمەیە لە کوردستانی ئەمڕۆداو دەبێ هەر بەم جۆرەو لەم چوارچێوەیەشدا تەبلیغی بۆ بکرێ.

* * *





تورکمان خۆیان پێناسە ناکەن، ئەوا چاکتر. لەوبەری ئەم ساتو سەودا کۆنەپەرستانەیەوە، ڕەوتە ناسیۆنالیستییە ئێرانییەکان ڕاوەستاون کە خۆیان لەگەل مەسەلەی کورددا بەرەوڕوو دەبینن‌و ئەمە بە یەکێك لە گرێ سەرەکییەکانی مەحکەم کردنی حکومەتی داهاتووی خۆیان دەزانن. ئەمانە لە شیعاری فیدرالیزمدا دەروازەیەك دەبیننەوە بۆ شاردنەوەی مەسەلەی کوردو خۆلادان لە گەڕانەوە بۆ ڕای خودی خەڵكو ساتوسەوداکردن لەگەڵ حزبی دیموکراتدا. سەرچاوەی باسی فیدراڵیزم دەگەڕێتەوە بۆ لێکدانەوە هەلپەرستانەو پڕلەهەواکانی چەند حزبێکیسیاسی دەربارەی مەسەلەی کورد، ئەمە خۆی لەخۆیدا نە ئەوەندە جێگەی نیگەرانییەو نە وەڵامدانەوەش پێی لە کەناڵی تەبلیغاتی ڕۆژانەی کۆمۆنیستیو دژی ناسیۆنالیستییەوە کارێکی دژوارە. بەڵام لە هاوشانی دوو لایەنە سەرەکییەکەی ئەم باسەدا، کە هەریەکەیان بەشوێن بەرژەوەندییە ماددییەکانی خۆیانەوەن، وەك هەمیشە ڕیزێکی تەواو لە کەسانێك پەیدا دەکەین کە پێیان وایە بەپێی کاری شەریفی ڕۆشنبیریو ڕۆژنامەگەری، یان بەپێی پێداویستییەکانی گروپداری خۆیان، دەبێ حەتمەن بێقووڵ بوونەوەو بەپێی مۆدی ئەو ڕۆژە شتێك بڵێن‌و خۆیان شیرین بکەن، وە ئەمانە بەشایەتی چارەنووسی تاڵی خەڵکی یوگسلافیاو سۆڤێت، لە هەلومەرجێکی وادا ترسناکترین عونسرەکانن. بەڕاستی ناچێتە عەقڵەوە کە کەسێك لە پەنجەرەی ماڵەکەیەوە تەماشای یاری مناڵەکەیو مناڵی دراوسێکانی بکات، دواتر ئاهێك هەڵکێشێتو قەڵەمەکەی بگرێتە دەستو جاهیلانە خەڵکی وڵاتێکی 60 ملیۆنی بەسەر 9 میللەتو 13 قەومیەتو 5 تاقمی زمانییو قسەی لەم بابەتەدا دابەش بکاتو نەخشەی ئەوە دابڕێژێ کە ئەمانە دەبێ شارو گەڕەکەکان بەپێی خشتەکەی ئەو لەنێوان خۆیاندا دابەش بکەن‌و لەبەرامبەر یەکتردا بووەستنەوە. ئەگەر ئەم جۆرە ئەفکارە گەوجانە ئەنجامی ئاوا خوێناوی لێ نەکەوتایەتەوە، ڕەنگە تەنانەت ببووایەتە مایەی گاڵتەجاڕیی گوێگرانیشی. بەڵام مەبەستیان بێت یان نەبێت، ڕێگا خۆشکەری پاکسازییە قەومیو ئیعدامە بەکۆمەڵەکانی سبەینێن. ئەمانە خەریکی پیلانگێڕانن لەدژی ژیان‌و گیانی ئەو مناڵانەی دەرەوەی پەنجەرەکە، بۆیە حەساسیەتی مەسەلەکە لێرەدایە.

ئەمە دنیای 30 ساڵ بەر لەئێستا نییە. شۆڕشی ئەلکترۆنییو ئینفۆرماتیكو سەرهەڵدانی میدیا سمعیو بصرییە جیهانییەکان، ژۆرنالیزمی نۆکەرو موهەندیسیکردنی ئەفکاری کردووەتە فاکتەرێکی چارەنووس ساز لە هاوکێشەکانی دەسەڵاتو ڕەوتی ئەوزاعی سیاسی لە وڵاتە جیاجیاکاندا. تەنانەت گەوجانەترین‌و بەعەقڵانەهاتووترین ئامانجی سیاسیو نەخشەی کۆمەڵایەتی، ئەگەر لەچوارچێوەیەکی فراوانتری چینایەتیو جیهانیدا بەکەڵکی بەشە جیاجیاکانی چینی دەسەڵاتدار بێت، یەکسەر پەڕو باڵی بۆ دروست ئەکرێتو دەئاخێنرێتە مێشکی خەڵکەوە. مەسەلەکە لە ووردە لێکدانەوەکانی حزبی دیموکراتو پاشماوەی حزبە

هەروەکو باسم کرد ئامانجی ئەم نووسینە خستنەڕووی علنی باسەکە بوو. هێشتا دەکرێ لایەنی جیاجیای ئەم باسە تەرح بکرێت، کە من بۆ چەق بەستن لەسەر باسە سەرەکییەکەی لێرەدا نایانهێنمەوەو چاوپۆشییان لێئەکەم. شایانی باسە کە ناوەڕۆکی ئەم نووسینەو هەندێ مەوزوعی تری لەم بارەیەوە، لە پلنیۆمی سێیەمی کۆمیتەی ناوەندی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی ئێران، بەئامادەبوونی چەند کەسێك لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق هێنرایە گۆڕو دواتریش پوختەی ئەم باسانە خرایە بەردەستی ناوەندیو کادرەکانی حزبی عێراق. بەبڕوای من جێگای خۆیەتی کە هەموو خاڵەکانی پەیوەست بەم باسە بەووردیو بەدوورو درێژی لە بزووتنەوەی ئێمەدا لە عێراق بخرێتە بەرباس. دەرفەتێکی زۆرمان بۆ یەکلاکردنەوەی باسەکە بەدەستەوە نییە، بەڵام لەبەر گرنگیو تازەیی مەوزوعەکە دەبێ دەرگا بەڕووی ووردکرنەوەی مەسەلەکانو بیستنی بۆچوونە جیاجیاکاندا کراوە بێت. من خۆم نەك وەکو ئەحکامێکی دۆگمو بێمرونەت بەڵکو وەکو خستنەڕوویەکی سەرەتایی ڕێبازێکی تاکتیکیی گرنگ لە عێراقدا دەڕوانمە ئەم تێزانە کە دەبێ لەدرێژەی قسەوباسەکاندا ووردو قووڵ بکرێتەوە.

**وەرگێرانی : سەعید ئەحمەد**





کێشمەکێشە میلیو قەومییەکان لەنێوان بەشە جیاجیاکانی کۆمەڵگادا دیاردەیەکی لەمێژینەو باوو هەمەگیر نییە لە وڵاتدا. ئاشکرایە کە لەفۆلکلۆری دواکەوتووی قەومەکاندا (هەر قەومێك)، خۆپەسەندیی قەومیو شۆڤینیزمو سڵ کردنەوە لە بێگانەو□ تاد هەیە. لە هەموو وڵاتاندا، تەنانەت لەنێو یەکپارچەترین "میللەتان"یشدا ئەمە هەیە، وە ئاشکرایە کە تا وەختێك سەرمایەو سەرمایەداری هەبێت ئەم جۆرە تەفرەقە خستنە نێوان خەڵکییەش هەر دەمێنێتەوە. ئێرانیش لەمە بەدەر نییە. بەڵام هەر چاودێرێك کە مەبەستێکی ترو نەخشەکارێکی شاراوەی تری نەبێت، دان بەوەدا دەنێت کە کۆمەڵگای ئێران کۆمەڵگایەك نییە کە وەها لەنێو چنگاڵی کێشمەکێشو تەحەممول نەکردنی قەومیو میلیدا گیرۆدە بووبێت کە چاوەڕێی ئەوە بێت حەکیمێك بە نوشداوەریی فیدرالیزمەوە فریای بکەوێت.

کاتێك وورد دەبیتەوە دەبینی کە پەیدا بوونی سەرو کەللەی ئەم مەقولەیە لەم دەورەیەی دواییدا پەیوەستە بە مەسەلەی کوردو ساتو سەوداو گفتوگۆکانی حزبی دیموکراتەوە لەگەڵ ئۆپۆزسیۆنی میلیدا کە بەقسەی دیموکراتەکان بڕیارە لە سبەینێدا دەوڵەتی مەرکەزی لە ئێران بەدەستەوە بگرن. هەموو مەسەلەی حزبی دیموکرات ئەوەیە کە ناوو ناتۆرەی جیاخوازی نەخەنە پاڵی، بەتایبەت کە دڕندەیی ناسیۆنالیستە مەزنخوازە ئێرانییەکانو ئەو تاوانانە دەناسێ کە ئامادەن لەژێر ئاڵای بەرگری کردن لە "یەکپارچەیی خاك"دا وەڕێی بخەن. بێگومان خودی حزبی دیموکرات لە ڕیزی پێشەوەی "ئێرانچێتی"و بەرگری کردن لە "یەکپارچەیی خاك"دا ڕاوەستاوە. وەختێك عفت داداشپور لە بڵاوکراوەی "نیمروز"دا ڕای سکرتێری گشتیی حزبی دیموکرات، مەلا عبداللە حسنزادە، ئەپرسێت لەسەر هەڵوێستی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی ئێران (بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەی کوردستان، گەڕانەوە بۆ ڕای خودی خەڵکی لە ڕیفراندۆمێکدا لەسەر جیابوونەوە یان مانەوە وەکو هاووڵاتیانی خاوەن مافی یەکسان لەچوارچێوەی ئێراندا)، جەنابی حەسەنزادە هەڵئەچێو دەڵێ: "نەخێر ئێمە جودایی خواز نین" وە بۆ ئاسودەکردنی خەیاڵی دەوڵەتی مەرکەزی ئایندە سنووربەندییەکی ئاگردار لەگەڵ ئێمەدا دەکات. حزبی دیموکرات ئۆتۆنۆمی دەوێتو بەو ئەنجامە گەیشتووە کە بە گشتگیرکردنی خواستەکەی خۆی بەسەر هەموو وڵاتدا، بە بەدەستەوە دانی فۆرمۆڵێك کە تیایدا ناسیۆنالیزمی کورد لەبەرامبەر دەوڵەتێکی ناسیۆنالیستی مەرکەزیدا بەتاك نەکەوێتەوە، باشتر بەم ئامانجە دەگات. فۆرمۆڵی فیدرالیزم ئەو کۆمەکە بەحزبی دیموکرات دەکات کە ئۆتۆنۆمی بوێت بێئەوەی کە کوردستان وەکو حاڵەتێکی استثنائی سەیر بکرێت. فیدرالیزم واتە ئۆتۆنۆمی بدەن "بە هەموو ئەو میللەتانەی کە ئێران پێکدەهێنن"، لەوانەش میللەتی کورد بەڕابەرایەتی حزبی دیموکرات. جا ئەگەر باقی خەڵکی ئێران، وە لەناویاندا بەشێکی فراوان لە خودی کوردستان ئیلزامەن بە ناوو ناتۆرەی قەومیی وەك فارسو لوڕو گلیكو ئەفغانیو کوردو عەرەبو بلوچو

## گفتوگۆ لەگەڵ منصور حکمت سەبارەت بە شیعاری فیدراڵیزم

# فیدراڵیزم شیعارێکی کۆنەپەرستانەیە

***ئەنتەرناسیۆناڵ: لە بەیاننامەکەدا هاتووە کە هێنانە مەیدانی شیعاری فیدراڵیزم لەلایەن هەندێك لە حزبەکانەوە هەرگیز ڕەنگدانەوەی بوونی وەها خواستێك نیيە لەنێو خەڵکدا. کەوایە دەرکردنی ئەم بەیاننامەیە چ زەرورەتێکی هەبوو؟***

**منصور حکمت:** نەتەنها شیعاری فیدراڵیزم جێگایەکی نیيە لە زەینو ژیانی خەڵکدا، بەڵکو ناسنامەی قەومیو قەوم چیێتیش بەشێوەیەکی گشتی، لەنێو ملیۆنەها خەڵکی دانیشتووی ئێراندا هیچ جێگایەکی لە ئیعرابدا نیيە. بەڵام بەداخەوە ئەمە کافی نیيە بۆ پاراستنی خەڵکی لەو کارەساتو مەئساتانەی کە قەومپەرستیو قەوم پەرستان دەتوانن بیهێننە ئاراوە. سەیری دنیای دەوروبەری خۆتان بکەنو چاوێك بە ڕووداوەکانی ئەم دوو سێ دەیەیەی دواییدا بگێڕن. حکومەتی شەرعو دەوڵەتی ئاخوندیی چ زەمینەیەکی لە ئێرانی سەدەی بیستەمدا هەبوو؟ دیارە هیچ. ئەم خەڵکە هەر ئەوانە بوون کە هەشتا ساڵ بەرلەئێستا ڕۆژێکیان بەسەر مەشروعە چیيەکاندا هێنا کە دەیزانین. ئاخوند توێژێکی مشەخۆری بێئابڕوو جێگای گاڵتەجاڕیی خەڵك بوو لە شارو لە دێدا. کچانی دوو نەوە بەرلە ئێمە بێ سەرپۆش ئەچوونە قوتابخانە. مۆسیقاو سینەما بەشێکی جیانەکراوەی ژیانی خەڵکی بوون. لەگەڵ هەموو ئەمانەدا، ئەمڕۆ لەم کۆمەڵگایەدا جنونیئیلاهیو جەهالەتی دینییو جانەوەرانی ئیسلامیی حوکم دەکەن. یوگسلافیا، کۆمەڵگایەکی مۆدێرنی سەنعەتیو بەهەموو ستانداردەکانی ئەمڕۆ کۆمەڵگایەکی شارستانی بوو. یوگسلافەکان باسی ئەوە ئەکەن کە چۆن بەر لەم ڕووداوانە ئینتمای قەومیو میللی خۆیان هەر لەبیر نەبوو. نەیان ئەتوانی تەسەوری ئەم وەزعە بکەن. هەتا ئیستاش باوەڕ ناکەنو نازانن بۆچی ئەمە ڕووی دا.

ئەوەی کە قەومیەتو قەوم پەرستی لەکۆمەڵگای ئێراندا ڕیشەو زەمینەیەکی بەهێزی نیيەو ئەوەی کە خواستی فیدراڵیزم جێگایەکی لەنێو خەڵکیدا نیيە، بەو مانایەیە کە ڕەوەندو ڕەوتو بزووتنەوە سەرەکیيەکان لە کۆمەڵگادا بەم ئاراستەیەدا ناڕۆن. بەڵام پرسیار ئەوەیە کە کۆمەڵگا چەندە لەبەرامبەر جموجۆڵە قەوم پەرستانەکاندا پارێزراوەو لەپێشدا چەندە ئامادەیی بەرگری لەخۆکردنی هەیە لەبەرامبەر هێرشی داهاتووی ئەم پاشەوپاشگەڕانەوەیەو کۆنەپەرستییە قەومیيەدا. هەروەك نادری بەکتاش دەڵێت ناسیۆنالیزمو قەوم پەرستی وەکو ئەو ڤایرۆسانە وان کە لەحاڵەتی مەتبووندا درێژە بەژیانی خۆیان دەدەنو لەهەلومەرجێکی تایبەتدا چالاك دەبنەوەو تەنانەت هەندێ جار دەبنە مایەی پەتایەك. ناسیۆنالیزمو قەوم پەرستی لەکۆمەڵگای ئەمڕۆی ئێراندا نەخۆشییەکی سیاسی– فەرهەنگیی باو نیيە. بەڵام نە ڕیشەکێش کراوەو نە کۆمەڵگا لەدژی ئەمە تەلقیح کراوە. بوونی هەر ئەم فیدراڵیستو دەستە دواکەوتووانەی کە هەر ئێستاو لەوپەڕی بێشەرمیو گەوجێتیدا دەستیان کردووە بە دەرکردنی ناسنامە قەومیيەکان بۆ خەڵکی ئێران، شایەتی ئەوەیە کە ئەم ڤایرۆسە ڕیشەکێش نەکراوە وە دەتوانێ، بەتایبەت لە هەلومەرجێکی پڕ لەئاڵۆگۆڕو گۆڕانکاریی سیاسیدا، ببێتە مایەی گەلێك موسیبەت. دەرکردنی ئەم بەیاننامەیە بۆ دروستکردنی ئامادەییو بەرگرییە لەکۆمەڵگادا. هەروەها دەرکردنی ئەم بەیاننامەیە ڕاگەیاندنی ڕاستو ڕەوانی ئەو واقعییەتەیە بەناسیۆنالیستو قەوم پەرستانو میللەتگەراو ڕۆشنبیرە گەوجەکانی دەوروبەریان کە کۆمۆنیزمی کرێکاری لێبڕاوانە لەبەرامبەر ئەم پاشەوپاش گەڕانەوەیەدا ڕادەوەستێو ئەم جەماعەتانەو ئەم ئارەزووە دژی ئینسانیو دژی کرێکارییانە لەنێو خەڵکیدا ڕسوا دەکات. ناکرێ بیست ساڵ خەڵك بە دین ئەسیر بکەنو بکوتنو دواتریش بیست ساڵی تر بە قەومیەتو میللەت. ئێمە ڕێگا نادەین.

***ئەنتەرناسیۆناڵ: بەیاننامەکە سەهەڵدانی شیعاری فیدراڵیزم ڕاستەوخۆ گرێ دەدات بە مەسەلەی کوردەوە. ئەمە پێویستە تیشکێکی زیاتری بخرێتە سەر.***

**منصور حکمت:** هەروەك باسم کرد ناونانی میللیو قەومی لە خەڵك، چ جای بگات بە